

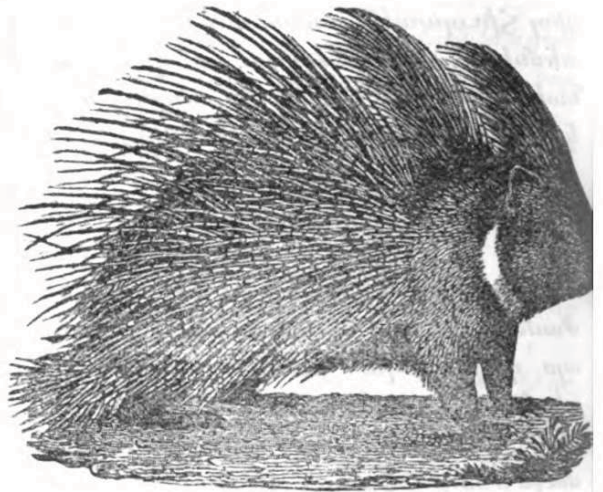
ԲՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ողնի¹ :

ԵՐՐՈՊԱՅԻ քանի մը լեզուաց ողնիին տուած անունները մէկը լսելով՝ թէ որ կարծէ թէ ողնիին ու խողին մէջ մեծ նմանութիւն մը կայ, շատ կը սխալի. իրաւ ողնիին ձայնը խողին խանչելուն կը նմանի, նմանապէս ցուկն ալ քիչ մը նմանութիւն ունի խողին կնճիթին հետ, բայց ասոնցմէ զատ՝ դէմքն ալ, ներքին կազմութիւնն ալ այնչափ կը տարբերին խողէն, որչափ ուրիշ որ և իցէ կենդանիէ մը. գլուխը խողին պէս երկայն ու զէնքերով ամրացած չէ, և կանջները երկայն և ոտուրները երկ՝ չիլ չեն :

Ողնին կրծող կենդանեաց կարգէն է, և այս գլխաւոր յատկութիւններով կը զանազանուի. երկու կտորող ակռաներէն զատ, որ ամէն կրծող կենդանեաց հաւասար է, ծնօտին երկու կողմն ալ չորս չորս աղօրիք ակռաներ ունի, որոնք բոլորչի ձևով են ու գրեթէ նոյն մեծութեամբ. նմանապէս սկունդ ատամներ ալ չունի : Ստուրներուն ամէն մէկը հինգ հինգ մատուրներ ունի, որոնք կարճ են, մանաւանդ ետեւի ոտուրներունը. և ինքը ոտքին ներքաններուն վրայ կը քալէ : Վէմքը տգեղ է, աչուրները շատ պզտիկ են ու ականջները կը լոր. իսկ իր մեծութեանը կողմանէ, կրծող կենդանեաց կարգին մէջ մեծագոյն տեսակներէն է, ու պոչին ծայրէն առնելով երկու ոտքէն աւելի երկայն է : Բայ կենդանայն բոլոր կռնակը մազի տեղ ցանցառ փուշեր տնկուած է. այս փուշերը երկու տեսակ են. ոմանք երկայն, բարակ ու զիւրաթեք են. ոմանք ալ կարճ, սաստիկ սրածայր, մէջտեղերը հաստ, և սևով ու ճերմակով խառնուած են : Բայ վերջի ըսած փուշերը,

որոնք ողնիին բուն զէնքերն են, չորսէն ինչուան տասը բթաչափ երկայնութիւն կ'ունենան. բայց ողնիին փուշերուն մեծագոյններն են դէպ իքովերը և թիկանց վրայ եղողները : Իսկ փորին վրայ սև ու կարճ մազերով ծածկուած է, և ցուկին երկու կողմերը խիտ ու երկայն պէխեր ունի, ինչպէս նաև աչուրներէն վեր նոյն տեսակ մազեր կան :

Վանի մը հին և նոր մատենագիրներ, նոյնպէս ճանապարհորդներ ալ երկայն ատեն կ'ըսէին թէ ողնին իր փուշերը բաւական հեռաւորութեամբ տեղ կը նետէ, և բաւական ուժով մը, անանկ որ զարկածը կը վիրաւորէ. այս մտքով լատին բանաստեղծին մէկն ալ կ'ըսէ թէ այդ կենդանին զինքը որսացողներուն դէմ՝ միանգամայն աղեղն, կապարճ ու նետ է. բայց սակայն հաւաստի փորձով յայտնուած է որ ողնին աս յատկութիւնը չունի, հապա զինքը պաշտպանել ուղեղու ատեն, անոնց ցընցմունք մը տալով պատահմամբ այդ փուշերէն ոմանք կը ցատքեն. որովհետև արդէն ասոնք տկար կերպով մը կաշուոյն հետ միացած ըլլալուն՝ դիւրաւ կրնան իյնալ : Բայ փուշերը գրիչներու պէս խողովակներ են, բայց առանց փետրոյ, և իրարու զարնուելով՝ ձայն կը հանեն, մանաւանդ պոչին փուշերը, երբոր կենդանին շարժման մէջ է :

Ողնին կը գտնուի Սպանիա, բայց գլխաւորապէս հարաւային Իտալիոյ

¹ Գլ. Pore-épic. ՏՃ. Քէէրէ :

մէջ, բոլոր Միտրիկէ, հարաւային (Թա-
թարստան, Կասպից սահմանները,
Պարսկաստան ու հնդկաստան: Խտա-
լիոյ ոգնիները Միտրիկէի ոգնիներէն ա-
ւելի պզտիկ են, ու փուշերնին ալ աւել-
ի կարճ է. բայց այս զանազանութիւ-
նը անկէց առաջ կու գայ, որ ոգնին բը-
նիկ չէ Խտալիոյ, այլ ինչպէս որ կը կար-
ծուի, Միտրիկէէն եկած է հոն: Բնա-
կութիւն եղած տեղերէն կը փախչի, ու
իր որջը քարուտ ու ցամաք բարձրաւան
դաշներու վրայ կը հաստատէ, և հոն
անոնց զառ ՚ի վայրին վրայ խորին ծա-
կեր կը փորէ, որոնք շատ կողմերէ գուրս
ելլելու տեղ կ'ունենան, իսկ բուն որ-
ջին բերանը դէպ ՚ի հարաւ է. և ինքը
հոն միայնութեան մէջ ապահով կ'ապ-
րի: Եւ այս ատեն իր որջին խորերը պա-
հուրտելէն ետքը՝ գիշերը միայն գուրս
կ'ելլէ իր պիտոյքը հոգալու համար. իր
կերակուրն է սովորաբար պտուղ, ար-
մախք, ընձիւղ ու արմատք, և այլն, զո-
րոնք առանց դժուարութեան կը կտրէ
իր առջևի ակռաներովը, որոնք զօրա-
ւոր ու կտրող են, և որոնց համար ճա-
նապարհորդ մը կ'ըսէ թէ ամէն տեսակ
փայտ կը կտրեն:

(Թէպէտ զանազալ ու վախկոտ է, բայց
երբոր բռնադատութի պաշտպանելու զին-
քը, իր ունեցած զէնքովը կրնայ թըշ-
նամույն յարձակմանը դէմ դնել. գլու-
խը վար կը ծռէ, կռնակը յարձակողին
դէմ կը դարձնուի, փուշերը կը տնկէ, և
թշնամույն յարձակման ատենը ուժով
մը զանոնք կը խոթէ դիմացինին մար-
մնոյն մէջ. այս վերքերը շատ կը ցաւցը-
նեն ու շուտով չեն անցնիր:

Չմեռ ատեն կը թմրի կամ թէ ը-
սենք կը քնանայ ոգնին. բայց այս թրմ-
րութիւնը կ'երեւայ թէ այնչափ խորին
չէ, որովհետեւ մէկէն առջի աղէկ օրե-
րուն գուրս կ'ելլէ: Չագերը () գոստոս
ամսուն կը բերէ, որոնք ծնած ատեն-
նին աչուրնին բաց է, ու փշուտ մազով
մը ծածկուած են, որ վեցէն ինչուան
եօթը գծաչափ երկայնութիւն ունի:

Շատ ճանապարհորդներ, և ուրիշ
անձինք, որ փակարաններու մէջ մեծ-

ցուցած են ոգնիներ, կ'ըսեն թէ այս
կենդանին հացի միջուկով, պանիրով
ու պտղով դիւրաւ կը սնանի, և թէ եր-
բոր պարտէզի մը մէջ կարենայ մտնել,
շատ փնաս կու տայ և անյազաբար
կ'ուտէ ընդեղէնները. դարձեալ ուրիշ
կենդանեաց պէս ոգնին կը գիրնայ, կ'ը-
սեն, ամառան վերջերը, և թէպէտ մի-
սը քիչ մը անհամ է, բայց ուտելու կու
գայ:

Խտալիոյ ոգնիէն զատ, որուն վրայ
էր ինչուան հիմա խօսածնիս, և որն որ
միայն լաւ կը ճանչցուի Լարոպայի մէջ,
ուրիշ չորս տեսակ ոգնի ալ կը զանազա-
նուին: Բոջի տեսակէն են Լաւլայի
ոգնիները, որ գլխերնուն ձևովը սովորա-
կան ոգնիներէն կը զանազանուին: Լը-
կորդ տեսակ ոգնիներն են գլխաւորա-
պէս հիւսիսային Միտրիկոյ ոգնիները,
զորոնք Պիւֆֆոն Հիւսիսային ոգնի ա-
նուանեց. ասոնց դէմքն ալ առանձին
գծադրութիւն մը ունի, և ակռաներ-
նին աւելի միաշար և անկիւնաւոր են.
այս ոգնիներուն ոտքին ներքանը այն-
պիսի կազմութիւն մը ունի որ թա-
ռելու յարմար է. անոր համար մայ-
րեաց անտառներուն մէջ ծառերուն վը-
րայ կ'ելլեն կը բնակին, ու կեղեւնին
կ'ուտեն. այս տեսակին միսը հոնտեղի
բնակիչները շատ կը յարգեն փափկու-
թեանն համար: Եւ որ ուրիշ կենդա-
նեաց տուած վերքերը վտանգաւոր են:
Խակ երրորդ տեսակն է Քիւնդաւ ըսուա-
ծը, որ պոչովը կը տարբերի, և ինչուան
հիմա հարաւային Միտրիկա միայն գրտ-
նուած է. այս տեսակն ալ նմանապէս
ծառերուն վրայ կը կենայ, ու կեղե-
ւնին, տերեւնին կամ պտուղնին ուտե-
լով կ'ապրի: Չորրորդ տեսակը երկու
կը բաժնուի, որոնք նոյնպէս հարա-
ւային Միտրիկա կը գտնուին, և մէկալ-
ներէն գլխերնուն արտաքին ձևովը կը
զանազանին: